

*Türkiye’de Burslu Olarak Okuyan İnanlı Öğrenciler (1934-1950)**

Barış METİN

Doç. Dr., Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi

E-Mail: baris.metin@usak.edu.tr

Geliş Tarihi:03.05.2019 Kabul Tarihi: 01.12.2019

ÖZ

METİN, Barış, **Türkiye’de Burslu Olarak Okuyan İnanlı Öğrenciler (1934-1950)**, CTAD, Yıl 15, Sayı 30 (Güz 2019), s. 417-452.

Türkiye Cumhuriyeti ile İran Devleti arasında 1930’lu yılların başında sınır meselelerine bağlı asayiş sorunlarının çözümü sonrasında yeni bir dönem başlamıştır. Bu süreçte İran Şahı Rıza Pehlevi, Türkiye Cumhuriyeti’ne resmi bir ziyaret gerçekleştirerek Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından ağırlandı. İlerleyen dönemde ise iki ülke arasındaki iyi ilişkiler devam etmiş ve 1936 yılında eğitim alanında bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Buna göre, belirli sayıda İnanlı öğrencinin tüm masrafları Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanmak suretiyle İstanbul ve Ankara’daki okullarda eğitim görmeleri kararlaştırılmıştır. Ancak bu anlaşma İkinci Dünya Savaşı yıllarına kadar çeşitli nedenlerle uygulamaya geçememiştir. 1943 yılında İran’dan öğrencilerin Türkiye’ye gelmesine dair resmi adımlar nihayet atılmış ve 1943-1944-1945 yıllarında İran’dan Türkiye’ye yaklaşık yüz yirmi öğrenci gelmiş ve bunların farklı fakülte, yüksekokul ve liselere kayıtları yapılmıştır. Söz konusu öğrencilerden önemli bir kısmı pek çok zorluğa rağmen eğitimlerini tamamlamış ve ülkesine mezun olarak dönmüştür. Ancak bazıları ise çeşitli nedenlerle başarısız olmuş ve mezun olamadan Türkiye’den ayrılmak durumunda kalmışlardır. Dr. Cevad Heyet, Dr. Hamit

* Bu makale “Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu Ankara 28-30 Aralık 2015”de sunulan ve yayınlanmamış tebliğin genişletilmiş halidir.

Nutki gibi bazı öğrenciler ise eğitimini Türkiye’de tamamladıktan sonra, ilerleyen yıllarda Türk-İran ilişkilerinin gelişmesinde ve İran Türklüğünün kültürel ve bilimsel gelişmesine önemli katkı yapmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, İran Devleti, Öğrenci, Cumhuriyet Halk Fırkası, İstanbul, Ankara.

ABSTRACT

BARİŞ, Metin, **Iranian Students That Studied in Turkey on Scholarships (1934-1950)**, CTAD, Year 15, Issue 30 (Fall 2019), pp. 417-452.

A new era has come out after the resolution of public order problems connected to border issues between the Republic of Turkey and Iranian State in the beginning of 1930s. In this period, Rıza Pehlevi, the then Shah of Iran, made an official visit to the Republic of Turkey, and was hosted by Mustafa Kemal ATATÜRK, the then President of the Republic of Turkey. Later on, good relationships between the two countries continued and a cooperation agreement in education was signed in 1936. According to this agreement, some Iranian students would receive education in the schools located in Ankara and Istanbul, and all costs of these students would be covered by the Republic of Turkey. However, due to various reasons, this agreement could not be put into effect until the Second World War. In 1943, some official steps were made towards arrival of Iranian students in Turkey. Approximately 120 students came from Iran to Turkey in 1943, 1944 and 1945 and were registered to several faculties, colleges, and high schools. An important part of these students have completed their education despite many difficulties and returned to their country as graduates. However, some students failed for several reasons and had to leave Turkey before they could graduate. Some students, such as Dr. Cevad Heyed and Dr. Hamit Nutki, completed their education in Turkey, and subsequently made significant contributions to cultural and scientific development of the Iranian Turks, as well as to development of Turkish-Iranian relationships.

Keywords: Republic of Turkey, Iranian State, Student, Republican People's Party, Istanbul, Ankara.

Giriş

Cumhuriyet Dönemi Türkiye – İran İlişkilerine Kısa Bir Bakış¹

Ankara Hükümeti, İran ile ilgili gelişmelerin önemi nedeniyle 7 Ekim 1922’de Tahran Büyükelçiliği’ne Muhittin (Akyüz) Paşa’yı tayin etmiştir.² İran’da ise o dönemde siyasi karışıklıklar nedeniyle Kaçar Hanedanlığı sona ermiş ve

¹ Türkiye Cumhuriyeti ile İran’ın 1923-1938 yılları arasındaki ilişkilerine dair daha geniş bilgi için bkz., Barış Metin; “Türk İran İlişkilerinde Güney Azerbaycan Meselesi (1918-1938)” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 16, Sayı 2, Ankara 2012, s. 157-187.

² İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları İle Birlikte Türkiye’nin Siyasal Anlaşmaları 1920- 1945*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000. s.274.

çeşitli gelişmelerin neticesinde asker kökenli Rıza Pehlevi iktidarı ele geçirmiştir. Türkiye’de 29 Ekim 1923’de Cumhuriyetin ilan edilmesi, Rıza Pehlevi’yi de benzer bir adım atma konusunda cesaretlendirse de İran’daki din adamlarının baskısı ile bu durum sonuca ulaşamamış ve Rıza Pehlevi, “Şah” ilan edilmiştir. Onun iktidarı döneminde Ocak 1924’de Seyyid Tabatabaî Ankara’ya Büyükelçi olarak atanmış ve böylece Türkiye Cumhuriyeti ile Pehlevi dönemi İran Devleti arasındaki karşılıklı resmi ilişkilerin kurulması aşaması tamamlanmıştır. Daha sonraki yıllarda ise iki ülke arasında Güney Azerbaycan meselesi, sınır uyuşmazlıkları³ ve sınır boylarında yaşayan kabilelerin ortaya çıkardığı sorunlar dışında giderek gelişen ve genellikle iyi ikili ilişkiler olarak nitelendirilebilecek bir süreç yaşanmaya başlanmıştır.

Şah Rıza Pehlevi’nin 10 Haziran 1934 tarihinde Türkiye’ye on iki gün sürecek resmi bir seyahat gerçekleştirmesi, Türkiye ile İran arasındaki dostluğun pekişmesinde çok önemli katkı sağlamıştır. Ayrıca 1937 yılında imzalanan ve bölge barış ve huzurunun sağlanması konusunda oldukça önemli bir adım olan Sadabat Paktı’nın⁴ gerçekleşmesinde de Ankara ve Tahran arasındaki dostane ilişkilerin önemli katkısı olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı yılları İran için zor bir dönem olmuştur. Ülke, İngiltere ve Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmiş ve bu kuvvetlerle beraber Amerika Birleşik Devletleri’nin de baskısı neticesinde Rıza Pehlevi 1941 yılında iktidarı oğlu Muhammed Pehlevi’ye bırakmak zorunda kalarak ülkeyi terk etmiştir. İktidar değişikliği ve İkinci Dünya Savaşı, öteden beri okullarda Türkçe eğitim yapma ve Türkçe’nin resmi dil olmasını isteyen İran Türkleri için yeni bir fırsat ortaya çıkarmış ve bu talepler daha yüksek sesle dillendirilmeye başlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti de bu dönemde Güney Azerbaycan Türkleri ile daha yakından ilgilenebilme imkânı bulmuştur. Genç lider Muhammed Pehlevi ise savaştan sonra bazı cesur adımlar atmayı göze almış; kısa süreliğine de olsa, bu dönemde Güney Azerbaycan’daki Türklerin okullarda Türkçe eğitim yapmalarına ve Türkçenin resmî dil olmasına müsaade edilmiştir. Ancak bir müddet sonra İran’ın ruhanî lideri Ayetullah Humeyni’nin başını çektiği muhalefetin de baskıları neticesi atılan bu adımlardan vazgeçilmiştir.⁵

Türkiye ile İran arasında eğitim alanındaki ikili ilişkilerin temeli Atatürk ve Rıza Pehlevi dönemlerine kadar gitse de önemli gelişmeler ancak İkinci Dünya

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökhan Çetinsaya, “Millî Mücadeleden Cumhuriyete Türk İran İlişkileri 1919-1925”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XVI, Ankara 2000, s.770.

⁴ Konuya dair daha ayrıntılı bilgi için bkz. Barış Cin, *Türkiye – İran Siyasi İlişkileri (1923-1938)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 144-145.

⁵ Mehmet Saray, *Türk- İran İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s. 122-123.

Savaşı yıllarında belki de savaşın ortaya çıkardığı görece elverişli dönemde gerçekleşebilmiştir.

Türkiye'ye Öğrenci Gönderilmesine Dair İlk Adımlar

İran'dan Türkiye'ye gelen öğrencilere dair Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde yaptığımız çalışmada karşılaştığımız ilk belge 4 Kasım 1934 tarihlidir. Söz konusu belgeden anlaşıldığına göre, daha önceki yıllarda da İran'dan Türkiye'ye getirilen öğrenciler mevcuttur. Bunlardan Ahmet ve Rahim adlı İran Türklerinden iki öğrenci, Türkiye Cumhuriyeti Tahran Sefaretinin teşvikiyle Türkiye'ye getirilmiş ve Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü'nde bütün masrafları Cumhuriyet Halk Partisi⁶ tarafından karşılanarak okutulmuştur. 4 Kasım 1934 tarihinde ise C.H.P Kâtip-i Umumisi imzasıyla söz konusu öğrencilerin yüksek tahsillerini İstanbul'da yapmaları için Türk Maarif Cemiyeti Reisi ve Konya Mebusu Refik Bey'e bir dilekçe gönderilmiş ve adı geçen öğrencilere bahsedilen konuda yardımcı olunması istenmiştir.⁷

1936 yılı sonlarında ise Ankara'dan başkanlığını Cemal Hüsnü Taray'ın⁸ yaptığı bir heyet eğitim ve kültür alanında incelemeler yapmak üzere İran'a gönderilmiştir. Bu ziyarette Cemal Hüsnü Taray, İran Maarif Veziri Hikmet Bey ile 3 Aralık 1936 tarihinde yaptığı görüşme yapmıştır. Taray'ın ifadesine göre, söz konusu buluşmada İran tarafı iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesi amacıyla aşağıda maddeler halinde belirtilen teklifleri yapmıştır:

1. İki ülke üniversiteleri arasında öğrenci değişimi.
2. Türk ve İran üniversite profesörleri tarafından karşılıklı konferanslar verilmesi.
3. Her iki ülkedeki arkeolojik kazılarda bulunan bazı eski eserlerin değişimi.
4. İki ülke tarih, arkeoloji ve edebiyat profesörleri arasında işbirliği.
5. Her iki ülkedeki neşriyatın değişimi.

Cemal Hüsnü Taray, 12 Ocak 1937 tarihinde İran Maarif Vezirine söz konusu taleplerin cevaplarını içeren bir belge sunmuştur.⁹ Buna göre, Türk Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı), İran Maarif Vekili'nin teklifi olan 10

⁶ Bundan sonra kısaca C.H.P olarak ifade edilecektir.

⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi; 490 1 00 1192 177- 1936. Bundan sonra söz konusu arşiv BCA olarak kısaltılacak ve kullanılacaktır.

⁸ Gümüşhane ve Bolu milletvekilliği, Milli Eğitim Bakanlığı, büyükelçilik gibi pek çok önemli görevde bulunan Cemal Hüsnü Taray, 1941-1944 yılları arasında Tahran Büyükelçisi olarak vazife yapmıştır. Bu konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz.; Muzaffer Başkaya, "Atatürk'ün Genç Diplomatı ve Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ndeki İlk Daimî Temsilcisi: Cemal Hüsnü Taray'ın Hayatı Ve Diplomatik Faaliyetleri", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 11, Sayı XXXIV, Haziran 2018, s. 667-685.

⁹ Söz konusu belge için bkz., BCA; 030 10 261 761 19 – 1937.

İranlı öğrencinin ister Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nde isterse İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde olmak üzere Türkiye’deki üniversitelerde okumalarını kabul etmiştir. Bu öğrencilerin barınma ve iye gibi masraflarını Türk Maarif Vekâleti üstlenecektir.¹⁰ Bu karara cevaben İran Maarif Veziri Hikmet Bey, 24 Şubat 1937 tarihinde İran’da bulunan Türk heyetine gönderdiği bir belgede, iki ülke arasındaki kültürel işbirliğinin gelişmesine yardımcı olacak bir anlaşma imzalanması fikrini, Türk tarafının prensip olarak kabul etmesinin memnuniyet verici olduğunu vurgulamış ve kendisinin de konuya dair bir anlaşma projesini tetkik ettirmekte olduğunu; bunun biter bitmez de Türk tarafına arz edileceğini belirtmiştir.¹¹ Nihayet 31 Mart 1937 tarihinde İran Maarif Vezareti namına Veliyullah imzasıyla o sırada İran’da bulunan Türk Murahhas Heyeti Başkanı Cemal Hüsnu Taray’a bir yazı gönderilmiştir. Buna göre, Türk Maarif Vekâletince İran’la kültürel ilişkilerin geliştirilmesine dair kabul edilen hususları, İran Maarif Vezareti de aynen kabul etmiştir. Ancak İranlı öğrencilerin başka bir ülkeye gönderilmesi konusunda İran’da kanuni bir düzenlemenin henüz yapılmadığından ve hükümetin de bu konuda kesin bir karara varmadığından öğrenci gönderme konusunun ileri bir tarihe ertelenmesi teklif edilmiştir.¹²

İki ülke arasındaki söz konusu öğrenci anlaşması ile ilgili olarak 1942 yılına kadar herhangi bir ilerleme olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat bu tarihten sonra İran’dan Türkiye’ye sayıları her geçen yıl artan sayılarda öğrencinin geldiği ilgili belgelerden tespit edilebilmiştir. Özellikle 1943 yılı sonu ile 1944 yılı başlarında ve az sayıda da olsa 1945 yılında Türkiye’ye İran’dan çok sayıda öğrencinin söz konusu iki ülke arasındaki anlaşma çerçevesinde geldiği görülmektedir.

1942-1943 Eğitim Döneminde Gelen Öğrenciler

İranlı öğrencilerin Türkiye’deki okullarda okuması konusundaki girişimlerin 1942 yılında sonuca ulaşmaya başladığı, dönemin Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu’nun¹³ C.H.P. Genel Sekreterliği’ne yazdığı 31 Ağustos 1942

---

¹⁰ Cemal Hüsnu Taray, İran Maarif Vezirinin diğer taleplerine dair Türk Maarif Vekâletinin görüşlerini de söz konusu belgede bildirmiştir. Buna göre; iki ülke üniversitelerindeki profesörler tarafından zaman zaman Ankara’da, İstanbul’da ve Tahran’da verilecek konferanslar faydalı olacaktır. İran’daki arkeolojik kazılarda bulunan eski eserlerin Türkiye’de bulunanlarla değiştirilmesi konusunda mutabakata varılmıştır. Bunun yanında Türkiye, İran’da yapılacak arkeolojik kazılara gözlemci sıfatıyla Türk arkeolog göndermeye hazırdır. Türk Maarif Vekâleti, Türk tarih ve dil uzmanlarıyla İran’da bu alanlardaki uzmanların işbirliğinin faydasını kabul etmektedir. İki ülke arasında devlet tarafından basılan eserlerin değiştirilmesi oldukça faydalı olacaktır. Türk Maarif Vekâleti şimdiye kadar basılan eserleri İran tarafına vermeye hazırdır.

¹¹ BCA, 030 10 261 761 19 – 4 – 1937.

¹² BCA, 030 10 261 761 19 -1-2 – 1937.

¹³ Numan Menemencioğlu; 1891 yılında Bağdat’ta doğmuştur. İlk ve Orta eğitimini Selanik’te, Lise eğitimini Fransa’da, Üniversiteyi İsviçre Lozan Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde

tarihli bir yazıdan anlaşılmaktadır. Bu yazıda ifade edildiğine göre, Tahran Büyükelçiliği İran ile kültürel ilişkilerin geliştirilmesi için Büyükelçilik tarafından seçilecek azamî 10 öğrencinin Türkiye'deki lise ve yüksekokullarda parasız okuyabilmelerinin teminini rica etmiş ve bu konuda gereğinin yapılmasını arz etmiştir.¹⁴ Ancak C.H.P. Genel Sekreteri adına Zonguldak Mebusu H. Türkmen imzasıyla Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu'na 10 Eylül 1942 tarihinde gönderilen cevabî yazıda ise; o seneki bütçede öğrenci yardım işleri için ayrılan tahsisatın yeterli olmadığından bahisle ancak iki İranlı öğrencinin C.H.P. himayesinde okutulabileceği ifade edilmiştir. Bu nedenle öğrenci konusunda Tahran Büyükelçiliği'nin istediği kadar kadro ayrılamamış ve durum 10 Eylül 1942 tarihinde gönderilen bir yazı ile Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliğine de bildirilmiştir.¹⁵ Bir müddet sonra Türkiye'de okutulabilecek öğrenci sayısındaki belirsizliğin giderilmesi ile Tahran Büyükelçiliği, Türk Dış İşleri Bakanlığına bir yazı göndermiştir. Bu belgede Türkiye'de okutulması için Rumiye (Urmiye) şehrinde yaşayan ve aslen Azeri Türklerinden olan Yahya Teyidi (Taidi) ve Celal Hamidi'nin isimleri yetkililere bildirilmiştir. Bunu üzerine Türk tarafında resmî işler ve gerekli hazırlıklar tamamlanmış ve söz konusu İranlı öğrenciler 27 Aralık 1942 tarihinde Rumiye'den Erzurum üzerinden Ankara'ya ulaşmak üzere yola çıkmışlardır.

Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliği, seyahatin sorunsuz gerçekleşmesi ve bu öğrencilere yolda gereken yardımın yapılması konusunda ilgili Türk yetkililerden özellikle ricacı olmuştur.¹⁶ Bunun üzerine İranlı iki öğrencinin yol ve zaruri masraflarını karşılamak üzere Doğu Beyazıt Halkevi Reisliğine C.H.P. Genel Sekreterliğinden 100 lira gönderilmiştir.¹⁷ Söz konusu iki İranlı öğrenci, yolculuklarını tamamlayıp Ankara'ya ulaştıktan sonra, 25 Ocak 1943 tarihinde C.H.P. Genel Sekreterliğine müracaat etmişler ve böylece Türkiye'deki eğitim süreçleri başlamıştır. O günlerde H. Türkmen, Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne bir yazı göndererek, İranlı öğrencilerin İstanbul'da Mühendislik Fakültesi'nde okuyacaklarını belirtmiş ve kayıt işlemlerinin bitimine

---

tamamlamıştır. 1914 yılında Türk Dışişlerinde görev yapmaya başlamış, çok sayıda ülkede ve çeşitli seviyelerde kâtip ve elçilik memuru görevlerinde bulunmuştur. 1937 yılında Gaziantep Milletvekili seçilmiştir. 10 Ağustos 1942 den 15 Haziran 1944 tarihine kadar Dışişleri Bakanı olmuştur. 30 Kasım 1944 tarihinde Paris Büyükelçiliğine tayin olarak Millet Vekilliğinden ayrılmış, 13 Haziran 1949 da Portekiz Elçiliği görevini de üstlenmiştir. 1956 Kasım ayında emekliye ayrılmıştır, İstanbul Millet Vekili seçilmiş ve bir süre sonra vefat etmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Dışişleri Bakanı olarak faaliyetleri ile ilgili bkz., Selim Deringil, *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2009.

¹⁴ BCA, 490, 1 00 1192 177 – 1942.

¹⁵ BCA, 490 1 00 1192 -79 – 1942.

¹⁶ BCA, 490, 1 00 1192 177-78 -1942.

¹⁷ BCA, 490, 1 00 1192 177-50 – 1942.

kadar bu öğrencilerin Ankara’da Anafartalar Caddesi’ndeki Sebat Otel’ine yerleştirilecekleri bilgisini vermiştir. Ayrıca bu öğrencilerin okutulmasının “politik nedenleri” olduğu da vurgulanarak söz konusu öğrencilere gerekli ikamet tezkeresinin ivedi olarak verilmesi istenmiştir.¹⁸ C.H.P. Genel Sekreterliği’nden 28 Ocak 1943 tarihinde ise yine H. Türkmen imzasıyla dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel’e de bir belge gönderilerek, İranlı öğrencilerden Yahya Taidi’nin mühendislik okumak istediği, Celal Hamidi’nin ise Tıp Fakültesi’nde okumak istediğinden bahisle öğrencilerin bu okullara kaydının yapılmasıyla ilgili gerekli iznin verilmesi rica edilmiştir.¹⁹

5 Şubat 1943 tarihinde C.H.P. İstanbul Vilayeti Heyet-i Reisi, Kayseri Mebusu S. H. Ürgüplü tarafından Ankara’ya C.H.P. Genel Sekreterliği’ne gönderilen bir yazıdan anlaşıldığına göre; İranlı öğrenciler, İstanbul’a ulaşmış ve o dönemde C.H.P. idaresinde olan Erkek Talebe Yurduna yerleştirilmişlerdir. Ayrıca Celal Hamidi’nin, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Tıp Zümresi’ne kaydı yapılmış ve kayıt ücreti olan 20 lira da parti tarafından ödenmiştir. Maarif Vekâleti’nden gerekli izinlerin henüz gelmemesi nedeniyle Yahya Taidi’nin kaydı ise ilerleyen zamanlarda yapılmıştır.²⁰

Söz konusu İranlı iki öğrenci, kayıt işlemleri sonrası, kitap ve elbise gibi bazı ihtiyaçlarının temini için kendilerine her ay bir miktar para yardımı yapılmasını talep etmişlerdir. Bunun üzerine C.H.P. İstanbul Heyeti, kitapları tedarik etmek için vakit kaybetmeden çalışmalara başlamıştır. Örneğin, 1943 yılı Şubat ayında zaruri giderleri için öğrencilere onar lira yardım yapılmıştır.²¹ S. H. Ürgüplü, yukarıda bahsedilen ve C.H.P. Genel Sekreterliği’ne gönderdiği yazıda, aslen

¹⁸BCA, 490, 1 00 1192 177-69 – 1943.

H. Türkmen’in ifade ettiği gibi İranlı öğrencilerin Türkiye’de okutulmasının “politik sebepleri” ile ilgili olarak birkaç madde ile açıklama yapmak mümkün olabilir. Öncelikle Türkiye Cumhuriyeti ile İran Devleti arasında temeli Atatürk ve Şah Rıza Pehlevi döneminde atılan iyi ikili ilişkilerin İkinci Dünya Savaşı yıllarında da devam etmesi arzusu olabilir. Ayrıca erken Cumhuriyet dönemine, hatta Osmanlı Devleti son dönemi politikalarına kadar uzanan bir süreçte Türkiye’nin Güney Azerbaycan’daki soydaşları ile kültürel, ekonomik, siyasi alanlarda yakın ilişki kurma ve geliştirme, gayretinin devamı olarak ta değerlendirmek mümkündür. Bunun yanında 1942, 1943, 1944, 1945 yılları İkinci Dünya Savaşı’nın devam ettiği dönemdir. Bu savaşta Türkiye Cumhuriyeti menfaatleri çerçevesinde savaşan taraflar arasında bir “denge oyunu” gerçekleştirmeye gayret etmiştir. Bu bakımdan İran’a dair İkinci Dünya Savaşı yıllarında savaşan tarafların uyguladığı politikalar Türk Dışişlerince de yakından takip edilmiş ve ülke menfaatleri gereği gerekli politik adımlar atılmaya çalışılmıştır. Özellikle 1941 yılında İran’ın İngiltere ve Sovyetler Birliği’nce ortak işgali, Türkiye Cumhuriyeti’nin bu bölgeden tehdit algısını arttırmış ve olası benzer bir işgal girişimine karşı Güney Azerbaycan’daki Türklerle yakınlaşma politikalarına hız vermeye teşvik etmiş olabilir.

¹⁹ BCA, 490, 1 00 1192 177-54 – 1943.

²⁰ BCA, 490, 1 00 1192 177-45 – 1943.

²¹ BCA, 490, 1 00 1192 177-45 – 1943.

Türk olan İranlı öğrencilerin elbiselerinin hakikaten eskimiş ve pejmürde bir hal aldığını belirterek her iki öğrenci için toplamı 307 liraya varan bir ihtiyaç listesini²² hazırlayarak bunların temini için listeyi parti Genel Sekreterliği'ne göndermiştir. C.H.P. Genel Sekreterliği adına N. Kansu, S. H. Ürgüplü'nün söz konusu taleplerine 15 Mart 1943 tarihinde verdiği cevapta, ihtiyaçlardan zaruri olanların tedarik edileceğini, fakat öğrencilere yardım için ayrılan ödeneğin sınırlı

²² Söz konusu dönemdeki bir tıp öğrencisine gerekli olan kitapları ve diğer ihtiyaçları görebilmek ve bir fikir sahibi olabilmek amacıyla (658) numaralı tıp öğrencisi Celal Hamidi'ye ait ihtiyaç listesi aşağıda tabloda aynen belirtilmiştir:

Fiyatı		Adet	Toplam
Defter	1.05	10	10.50
Cetvel	1.50	1	1.50
Dolma Kalem	6.50	1	6.50
Kâğıt	2.75	1	2.75
Çanta	20.0	1	20.0
Rozet	1.50	1	1.50
Toplam			42.75 Lira
KİTAPLAR			
		Fiyatı	
Chimie Francais (2 cilt)		15.0	
Lugat Français-Türk (3 cilt)		12.50	
Lugat Türk - Français (1 cilt)		5.0	
Physique Français (2 cilt)		12.0	
Türk Grammeri (A cilt)		3.0	
Nebat Biyolojisi ve genetik		2.50	
Dictionnaire Larousse		7.50	
Dictionnaire Maticine		7.0	
Toplam		64.50	
Elbise	Pijama (iki takım) Şapka (bir adet) Gömlek, fanila, yün fanila (üç takım) Ayakkabı (bir çift) Terlik (bir çift) Kravat, havlu (iki tane) Çorap, mendil (altışar tane)		
Genel Toplam: (tahminen)		167.25 Lira	

olması nedeniyle tüm talepleri karşılayamayacaklarını söylemiştir. Ayrıca her ay onar lira yardım yapılmaya devam edilmesi gerektiğini, tahsil yapmak istediklerini belirttikleri için Türkiye’ye getirilen bu öğrencilerin eksiklikler nedeniyle şikâyet etmek yerine, büyük bir fedakârlık göstererek derslerine çok çalışmaları gerektiğininin hatırlatılması istenmiştir.²³

1943 yılının başlarında Türkiye’ye getirilen ve parti himayesinde Erkek Talebe Yurduna yerleştirilip İstanbul’da mühendislik eğitimi alan Yahya Taidi bir yıl boyunca derslerinde başarılı olup sınıfını geçerken, tıp eğitimi alan Celal Hamidi ise imtihanlara girmemek suretiyle sınıfta kaldığından kendisine yapılan her türlü yardım kesilmiş ve kaldığı yurtla ilişkisine 28 Kasım 1943 tarihinde son verilmiştir.²⁴

1943-1944 Eğitim Döneminde Gelen Öğrenciler

İran’dan Türkiye’ye öğrencilerin getirilebilmesi için Türk Dışişleri Bakanlığı ve Tahran Büyükelçiliği çalışmalarını 1943 yılı sonlarına doğru hızlandırmışlardır. Bu girişimlerin sonucu olarak Türkiye’ye gelecek öğrenci sayısında 1944 yılında gözle görülür bir artış olmuştur. Hariciye Vekâleti’nden C.H.P. Genel Sekterliği ’ne gönderilen 27 Kasım 1943 tarihli bir yazıdan anlaşıldığına göre, 1944 yılında Türkiye’de parasız olarak okutulmak üzere İran’dan 115 öğrencinin getirilmesi düşünülmektedir.²⁵ 1944 yılında bu öğrenciler Tahran Büyükelçiliği ile irtibatlı bir şekilde yirmi beşer kişilik kabileler halinde Basra-Bağdat-Musul-Halep yolu ile Türkiye’ye gelmişlerdir. Bu dönemde seyahat için belirlenen güzergâh üzerindeki vilayetler ve Ankara’daki yetkililer gerekli her türlü tertibatı almaları için uyarılmışlardır.²⁶

Öğrencilerin daha İran’dalarken seçimi, Türkiye’ye hangi suretle gönderilecekleri, öğrenim süresince hak ve ödevleri gibi çeşitli konularda Tahran Büyükelçisi’nin 5 Aralık 1943 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâleti’ne gönderdiği bir yazıda konuya dair önemli bilgiler mevcuttur. Buna göre, Türkiye’de tahsile gönderilen İranlı öğrenciler hakkında İran Eğitim (Maarif) ve Dışişleri (Hariciye) Vekâletleri ile bir anlaşma yapılmıştır. Söz konusu anlaşmaya göre, öğrencilerin Türkiye’ye gidiş ve dönüş paraları ile iâşe, barınma ve eğitim giderleri Türkiye Cumhuriyeti tarafından temin edilecek; fakat elbise, çamaşır vb. masraflar ile cep harçlıkları öğrencilerin ebeveynlerince gönderilecektir. Ayrıca İranlı öğrenciler Türkiye’deki eğitim hayatları boyunca

²³ BCA, 490, 1 00 1192 177-35 – 1943.

²⁴ BCA, 490, 1 00 1192 177-22 – 1943.

²⁵ Tahran Büyükelçiliği Türkiye’ye gelecek İranlı öğrenci sayısını 115 olarak ifade etse de bu öğrencilere dair yaptığımız incelemede bu sayının 1944 yılı başında 120’yi aştığı tespit edilmiştir. Bu durumu takip eden bölümlerde verilen listede de görmek mümkündür.

²⁶ BCA, 490, 1 00 1192 177-79 – 1943.

Türk öğrencilerin sahip olduğu tüm hak ve ödevlere tâbi olacaklardır. İranlı öğrencilerin içinde gerçekten yoksul ve yardıma muhtaç, ama zeki, kabiliyetli olduğu tespit edilen toplam yirmi üç öğrenciye²⁷ ise icabında yardım etmek ve imkânlar çerçevesinde elbise, çamaşır gibi ihtiyaçlarını karşılamak için birer belge (vesika) verilecektir.²⁸

Türkiye’de eğitim görmek için belirlenen öğrenciler, İran’dan çeşitli kafilere ayrılmış ve her bir kafele hakkında Tahran Büyükelçiliği tarafından muntazam birer defter hazırlanmıştır. Ayrıca İran Eğitim Bakanlığı’nca (Maarif Vezareti) öğrencilerin daha önceki dönemlerdeki eğitim durumuna dair verilen evraklar tercümesiyle birlikte ilgili Türk yetkililere verilmek üzere kafele başkanı olarak seçilen kişilere teslim edilmiştir.²⁹

Hariciye Vekâleti’nden C.H.P. Genel Sekreterliği’ne gönderilen 20 Ocak 1944 tarihli yazıdan anlaşıldığına göre, İran’dan Türkiye’ye gelecek öğrenciler altı kafele ayrılmıştır. Birinci kafele on yedi, ikinci kafele yirmi beş, üçüncü kafele yirmi üç, dördüncü kafele yirmi beş, beşinci kafele on sekiz ve son kafele ise altı öğrenciden ibaret olmak üzere toplam öğrenci sayısı 114’tür.³⁰ Tahran Büyükelçiliği’nin bildirdiğine göre, son öğrenci kafesi 6 Ocak 1944 tarihinde Tahran’dan hareket etmiştir. Diğer tarafta üçüncü ve dördüncü kafele ile yola çıkan kırk sekiz öğrenci, kış aylarında yolların kapalı olması nedeniyle uzun süre Bağdat’ta beklemek zorunda kalmışlardır. Bunun üzerine Türkiye’den Bağdat

²⁷Bu öğrencilerin isimlerden yirmisinin adı ve Türkiye’de hangi okulda okuyacakları, nerede barınacakları 19 Şubat 1944 tarihli bir belgede ifade edilmiştir. Söz konusu belge için bkz., BCA, 490, 1 00 1192 177-134 – 1943.

İranlı yardıma muhtaç öğrencilerin isimleri şöyledir; Hamide Nutki, Mehmet Ali Nuraniyan, Ahmet Enzabi, Hüseyin Settarzade Tütüncü, Ali Abbas Mahremi Köçebağı, Rıza Milani, Gulam Ali Mehdizade, Feridun Feriver, Büyük Billuri, Orhan Sıdki, Turhan Örfi Gencei, Mecit Ferehveş, Cafer Mühezzebi, Yusuf Ehraplı, Cebbar Hüseyinzade, Hamit Nutki, Mehmet Hasan Lutfi Tebrizli, Hidayet Hakani, Gulam Rıza Cemilzade, Hilal Pesyani’dir.

İran’dan gelen ve öğrencilerin arasında fakir, yardıma muhtaç kişiler de olduğundan, bütün masrafları C.H.P. tarafından karşılanacak öğrenci sayısı 1944 yılı içerisinde sürekli değişikliğe uğramış en son kırk bir kişiye ulaşmıştır.

²⁸ BCA, 490, 1 00 1192 177-133 – 1943.

²⁹ BCA, 490, 1 00 1192 177-133 – 1943.

³⁰ Daha önce Tahran büyükelçiliğinden Türkiye’ye gönderilen 27 Kasım 1943 tarihli yazıda 115 İranlı öğrencinin Türkiye’ye geleceği bildirilmesine rağmen ilerleyen dönemlerde bu sayıdan bir kişinin eksildiği anlaşılmaktadır. Hariciye Vekâletinden C.H.P. Genel Sekreterliğine gönderilen ve yukarıda bahsedilen 20 Ocak 1944 tarihli belgede ifade edildiğine göre; Türkiye’de öğrenim görmek üzere yola çıkan ve masrafları Türk hükümetince karşılanan kafele Türkiye’deki akrabalarının yanında kendi imkânlarıyla okuyacak iki İranlı öğrenci de katılmış, bunlara Tahran Büyükelçiliğince sadece yol parası yardımı yapılmıştır.

Büyükelçiliği’ne 17 bin 780 riyal gönderilerek öğrencilerin oradaki giderleri karşılanmıştır.³¹

İranlı Öğrenciler İçin Türkiye Cumhuriyeti’nde Yapılan Hazırlıklar

1943 yılının son aylarından itibaren peyderpey Türkiye’ye giriş yapan İranlı öğrenciler ilk etapta Ankara’ya gelmişlerdir. Burada Etimesgut’ta³² bulunan okulda misafir edilmişlerdir. Daha sonra bu öğrencilerin hangi okula kaydedilecekleri veya nerede barınacaklarına dair resmî işlemler yapılmıştır. İranlı bu öğrencilerin büyük bir kısmı, yine kafiler halinde eğitimlerini orada sürdürmek üzere İstanbul’a gönderilmişlerdir.

İstanbul’a gelecek öğrencilerin nerelerde barındırılacağı öncelikli sorunlardandır. Bu nedenle C.H.P. Genel Sekreterliği’nden 27 Aralık 1943 tarihinde İstanbul Vilayet İdare Heyeti’ne bir yazı gönderilmiş ve İranlı öğrencilerin barınma, iâşe, okullara kayıt gibi sorunlarına dair gerekli hazırlıkların ivedi olarak yapılması istenmiştir.³³ Ayrıca İranlı öğrencilerin bir kısmının C.H.P. İstanbul kız ve erkek talebe yurtlarına yerleştirilmesi düşünüldüğünden, yurtlardaki eksikliklerin tamamlanması için ilk etapta harcanmak üzere ve avans kabilinden İstanbul’a, ilgili birimlere 10.000 lira para gönderilmiştir.³⁴

C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisi Denizli Mebusu Dr. Behçet Uz imzasıyla Ankara’ya, C.H.P. Genel Sekreterliği’ne gönderilen 14 Ocak 1944 tarihli bir diğer yazıdan anlaşıldığına göre, Erkek Talebe Yurduna 55 İranlı öğrenci;³⁵ Kız Talebe Yurduna ise üç İranlı kız öğrenci yerleştirilmiştir.³⁶ C.H.P. idaresindeki yurtlarda barınan erkek ve kız öğrencilerin tamamı üniversite veya yüksekokullarda okumaktadırlar.³⁷ C.H.P. yurtlarında kalan erkek öğrencilerin her birine diğer ihtiyaçları için verilen miktardan hariç olarak her ay 10 lira, kız öğrencilere ise 15 lira harçlık verilmeye başlanmıştır.³⁸ İstanbul’daki

³¹ BCA, 490, 1 00 1192 177-82 – 1944.

³² Etimesgut okulunda misafir edilen İranlı öğrencilerin 4000 lira tutarındaki masrafı C.H.P. Genel sekreterliğince karşılanmıştır. Bkz., BCA, 490, 1 00 1192 177-21 – 1943.

³³ BCA, 490, 1 00 1192 178-121 – 1943.

³⁴ BCA, 490, 1 00 1192 178-123-124 – 1943.

³⁵ Bu rakam bazı belgelerde 54 olarak da ifade edilmektedir. Bkz. BCA, 490, 1 00 1192 178-99 – 1943.

³⁶ BCA, 490, 1 00 1192 178-118 – 1943. İranlı kız öğrenci sayısı bazı belgelerde üç bazı belgelerde ise dört olarak ifade edilmektedir. Tespitimize göre İranlı kız öğrenci sayısı dört adettir.

³⁷ Bu kural 1944 yılı içinde değişikliğe uğramış ve İstanbul’daki çeşitli liselerin yurtlarına yerleştirilen bazı öğrenciler C.H.P. idaresindeki erkek yurduna nakledilmiştir. Ayrıca Ankara’da okuyan veya İstanbul’da değişik yurt ve pansiyonlarda kalan İranlı öğrenciler de yaz tatillerinde bu yurtlarda geçici olarak barındırılmıştır.

³⁸ BCA, 490, 1 00 1192 178-95-96 – 1943.

yüksekokullarda okumak üzere Türkiye'ye gelen İranlı öğrenciler ile tanışmak amacıyla İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği tarafından 31 Ocak 1944 günü saat 15'te Marmara Gazinosu'ndaki üniversite kulübünde bir çay ziyafeti düzenlenmiştir.³⁹ İranlı öğrencilerin bir an evvel derslerine devam edebilmeleri için üniversitelerin yabancı diller kurslarında Türkçe kursu açılmıştır.⁴⁰

İranlı Öğrencilerin İstanbul'daki Barınma Yerleri ve Okulları

İstanbul'a getirilen İranlı öğrencilerden on altısı masrafları parti tarafından karşılanmak üzere İstiklal Lisesi Yurdu'na yerleştirilmiştir. Bu öğrencilerin Mayıs 1944 tarihine kadarki masrafları için ise 7.040 lira ilgili lise hesabına yatırılmıştır.⁴¹ Bu öğrencilerin dışında aşağıda belirtilen ve masrafları yine parti tarafından karşılanan 32 İranlı öğrenci ise şu yurtlara yerleştirilmiştir:⁴²

Tablo-1: İranlı Öğrencilerin Yerleştirildikleri Yurtlar

İstanbul Yüksek Mühendis Okulu yurduna	12 öğrenci
Erenköy Kız Lisesi yurduna	2 öğrenci
Kabataş Erkek Lisesi yurduna	10 Öğrenci
Galatasaray Lisesi yurduna	1 Öğrenci
Şişli Terakki Lisesi yurduna	5 Öğrenci
Teknik Okulu yurduna	1 Öğrenci
Yapı Usta Okulu yurduna	1 Öğrenci

³⁹ “İranlı Talebe Şerefine Çay”, *Cumhuriyet*, 31 Ocak 1944.

⁴⁰ “Üniversite Türkçe Kursları”, *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1944.

⁴¹ BCA, 490, 1 00 1192 178-69 – 1944.

⁴² 1943 -1944 eğitim öğretim dönemi ikinci devresinde İran'dan Türkiye'ye getirilen, resmi makamların yazışmalarında 114 bazen de 115 kişi olarak ifade edilmesine rağmen, 123 öğrenci olduğu tespit edilen ve genellikle İstanbul'daki lise, fakülte, güzel sanatlar enstitüsü ve yüksekokullara yerleştirilen İranlı öğrencilerin kaldıkları yerler konusunda vurgulanması gereken bir husus vardır. İranlı öğrencilerin bir kısmı İstanbul'da ilk yerleştirildikleri yurt veya okullardan çeşitli nedenlerle başka bir yurt veya okula geçmiş, bazen de özel pansiyon kiralamaları için kendilerine C.H.P. genel sekreterliğince izin verilmiş veya az sayıda da olsa bazı öğrenciler kısa süre içinde ülkesine kesin olarak dönmüştür. Bu durum öğrencilerin barındıkları yerleri veya okudukları okulları tespit konusunda bazı güçlükleri beraberinde getirmiştir. O bakımdan yukarıda belirtilen ve İstanbul'daki İranlı öğrencilerin okudukları veya barındıkları yerleri gösteren tablo 1944 yılı içinde çeşitli defa değişikliğe uğramıştır. Söz konusu öğrencilerin kaldıkları yerlere dair tablo için bkz., BCA, 490, 1 00 1192 178-98 – 1944.

1944 yılı içerisinde İranlı öğrencilerin barındıkları yerlerle ilgili bazı değişiklikler olmuştur. Örneğin, C.H.P. Erkek Talebe Yurdu’nda misafir olarak kalan 15 öğrenci, ilerleyen günlerde Türk Maarif Cemiyeti’ne ait Kadırga Erkek Yurdu’na yerleştirilmiş ve bu öğrencilerin taşınma giderleri için her birine 4 lira ücret ödenmiştir.⁴³ 15 Mayıs 1944 tarihinde İstanbul Vilayet İdaresi Reisliğinden C.H.P. Genel Sekterliği’ne gönderilen yazıdan anlaşıldığına göre, söz konusu öğrencilerin masrafları için parti bütçesinden 5.000 lira para gönderilmiştir.⁴⁴ Ayrıca İstanbul’daki C.H.P. talebe yurtları dışında kalan öğrencilerden bir kısmının muhtaç olması, bir kısmının da İran’dan gelecek para işlerinin henüz tanzim edilmemesi nedeniyle onların da her birine ayda 10 lira harçlık verilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁵

Yukarıda belirtilen okulların yurtlarına yerleştirilen İranlı öğrencilerin bir kısmı bu okullara devam ederken bir kısmı ise farklı eğitim kurumlarına kaydolmuşlardır. 1943-1944 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde İstanbul’a getirilen İranlı öğrencilerin hangi okullara/fakülterle yerleştirildiklerine dair tam ve doğru bir listeye arşiv çalışmaları esnasında rastlanmamıştır. Fakat öğrencilere dair yapılan yazışmalar içerisinde dikkatli bir incelemeyle bir liste hazırlamak mümkün olmuştur.⁴⁶ Buna göre; C.H.P. Erkek Talebe Yurdu’nda kalan İranlı öğrencilerin adları, haklarında belgelere yansıyan bazı bilgiler ve okulları şöyledir:

Tablo-2

Adı Soyadı	Kaldığı Yer	Okulu/Fakültesi ⁴⁷
1.Murteza Nizameddin	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Hukuk/Tıp
Bu öğrenci İstanbul’a geldiği ilk günlerde parti erkek yurdunda kalırken ilerleyen günlerde kendi talebiyle ve geçici olarak pansiyona çıkmış ve pansiyonun kirası da CHP tarafından ödenmiştir. Ayrıca belgelerden anlaşıldığı üzere; Murteza Nizameddin ilk önce hukuk fakültesine kaydolmuş fakat daha sonra tıp fakültesine geçiş yapmıştır. ⁴⁸		

⁴³ BCA, 490, 100 1193 183 1-91 – 1944.

⁴⁴ BCA, 490, 1 00 1192 178-45 – 1944.

⁴⁵ BCA, 490, 1 00 1192 178-99 – 1944.

⁴⁶Listedeki isimler için bkz., BCA, 490 1 00 1193 183 1- 66-67 – 1944. Ayrıca; BCA, 490 1 00 1193 183-78-79 – 1944., 490 100 1193 183 1-69-71 – 1944.

⁴⁷ Türkiye’de okuyacak İranlı öğrencilerin belirlenmesinden sonra İran Maarif Vekâleti ve Tahrân Büyükelçiliğince bu öğrencilerin her biri hakkında ülkelerindeki eğitim düzeyine dair birer rapor hazırlanmıştır. Bu verilere binaen İranlı öğrenciler, Türkiye’deki fakülte, yüksekokul ve liselerde uygun olan sınıflara kaydolmuşlardır. BCA., 490 1 00 1192 178-17 – 1944.

⁴⁸ BCA., 490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.

2.Hayrullah Acori	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Hukuk
3.Muhsin Evrenği	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Hukuk
4.Bahaeddin Safevi	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
5.İbrahim Halil Tevfik	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
6.Firuz Alizade	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
7.Hüseyin Settarzane Tütüncü	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
8. Hidayet Hakani	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
9. Ferruh Hasan Pur	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
10.M. Rıza Muhsinzade	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
11. Reşit Beylerbeyi	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
12.M.Ali Alizade Nuraniyan	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
13. Sultan Sait Ahmedî	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
14. Hidayet Hakani	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
15.Cevad Dilmeganiyan	C.H.P. Yurdu	Erkek	Talebe	Tıp
16.Cevad Hey'et ⁴⁹	CHP	erkek	talebe	Tıp

⁴⁹ Cevad Hey'et Tebriz'de 24 Mayıs 1925 yılında doğmuştur. Babası Mirza Ali Hey'et, İran'da Meşrutiyet hareketlerinin öncülerindendir. İlerleyen dönemde başsavcılık, temyiz mahkemesi başkanlığı, adalet bakanlığı gibi üst düzey devlet görevlerde çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nde kurulan "İttihat-ı İslam" cemiyetinin İran'daki temsilciliğini yapmıştır. Nahçıvan'da Ermeni işgaline karşı İran'dan gönderilen yardım heyetinin başkanlığını yapmıştır. Pek çok "heyete" başkanlık ettiği ve buralarda başarılı olduğu için kendisine *heyet* unvanı layık görülmüş ve bu kelime daha sonraları ailesinin soyadı olmuştur. Cevad Hey'ed'in annesi ise Me'sume Sultan'dır. Cevad Hey'ed; ilkokulu Tebriz'de, orta ve lise eğitimini Tahran'da harp okulunda bitirmiş ve 1941

Cevad Hey’et, İstanbul’a geldiği ilk günlerde parti erkek yurdunda kalırken ilerleyen günlerde kendi talebiyle ve geçici olarak pansiyona çıkmış ve begelerde ifade edildiği üzere pansiyonun kirası da C.H.P. tarafından ödenmiştir. ⁵⁰				
17. Hasan Likvani	C.H.P.	Erkek	Talebe	Diş Tababeti
	Yurdu			
18. Sait Nesafet	C.H.P.	Erkek	Talebe	Diş Tababeti
	Yurdu			
19. Orhan Sadiki	C.H.P.	Erkek	Talebe	Diş Tababeti
	Yurdu			
20. Ali Firuz Kuhi	C.H.P.	Erkek	Talebe	Diş Tababeti

'de Tahran Üniversitesinde tıp eğitimine başlamıştır. İkinci sınıfın bitiminde babasının da teşvikiyle Türkiye'ye gelerek İstanbul Üniversitesinde tıp eğitimine devam etmiştir. Bu dönemde Türklerin tarih ve edebiyatına merak duymuştur. 1946 yılında tıp fakültesinden mezun olan Cevad Hey'ed, daha sonra üç yıl sürecek İstanbul Üniversitesi ikinci cerrahi kliniğinde yüksek eğitim yapmıştır. Buradan sonra ise Paris'e gitmiş ve üç yıl da orada öğrenimine devam etmiştir. 1952 yılında uzman cerrah olarak İran'a dönmüştür. Tıp alanındaki çalışmaları, takdirle karşılanmış ve İran devlet nişanı ile ödüllendirilmiştir. Cevad Hey'ed'in tıp sahasında göstermiş olduğu başarılar onun dünyaca ünlü bir hekim yapmıştır. Cevad Hey'ed 1983'te Paris Uluslararası Akademisi üyeliğine seçilmiştir. Yüzden fazla bilimsel makalesi dünyanın önemli tıp dergilerinde yayımlanmıştır.

1979 İran devriminden sonra Cevad Hey'ed, Türk dili ve kültürü alanına yoğunlaşmış ve yarım asırdan fazla yasaklanmış ve köreltilmiş olan Türk edebiyatını diriltmek ve İran Türklerine öğretmek için kendi gibi düşünen arkadaşlarıyla birlikte Varlık Dergisi'ni yayınlamaya başlamıştır. Cevad Hey'ed, Varlık dergisinde Azerbaycan halkının varlığı ve onun sosyal problemlerinin halli konusunda pek çok yazı kaleme almıştır. Doktor Cevad Hey'et, Varlık dergisindeki yazıları, beş dilde yayımlanan makaleleriyle dünya ve Türklük âleminde haklı bir şöhrete sahip olmuştur. Onun insanlık ve Türklüğe hizmeti yazdıklarıyla sınırlı değildir. 1940 yılında babası Mirza Ali Hey'et ve kardeşi Firuz'la beraber Türk-İran Dostluk ve Medeniyet Cemiyeti'ni kurar. 1993 'te Tahran'da açmış olduğu Türk Kültür Merkezi ile Türk kültürünün İran'da tanınmasına ve bu vesileyle Türkiye-İran-Azerbaycan arasındaki dostluğun gelişmesine katkıda bulunur. İstanbul Üniversitesi Dr. Cevad Hey'et'e fahri Türkoloji (23.01.1997) ve Tıp Doktoru (12 Mart 1997) payesi vermiş, Türk Dil Kurumu da Cevad Hey'et'i 08.06. 1996 tarihinde Şeref Üyeliği'ne seçmiştir.

Cevad Hey'et hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz; Selahaddin Bekki, “Doktor Cevad Hey'ed 75 Yaşında”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 16, Erzurum 2001, s. 287-293., Gülşen Seyhan Alışık; “Prof. Dr. Cevad Heyet (23 Mayıs 1925 Tebriz - 12 ağustos 2014 Bakü)”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, Bahar, İstanbul 2015, s. 169-172. , Pervane Memmedli; “İran Türklerinin Manevi Varlığını “Varlık”ında Yaşatan Cevad Heyet”, *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: I, Sayı: 2, Yıl: Temmuz-Aralık 2017, s. 17-26. ,

⁵⁰BCA., 490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.

	Yurdu	
21. Kiyumers Berzigar	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	İktisat
22. Ahmet Hasan Niya	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	İktisat
23. Nasır Afşar Urumi	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	İktisat
24. Hadi Şifahiye	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Eczacı Okulu
25. Ferudun Fahhari	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Eczacı Okulu
26. Büyük Billuri	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Kimya Mühendisi
27. Rıza Salihzade	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
28. Ali Ekber Emimi	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
29. Mecid Ferehveş	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
30. Ahmet Enzabi	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
31. Gülam Ali Rasi Mehdizade	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
Gülam Ali Rasi Mehdizade, İstanbul'a geldiği ilk günlerde parti erkek yurdunda kalırken ilerleyen günlerde kendi talebiyle ve geçici olarak pansiyona çıkmış ve pansiyonun kirası da CHP tarafından ödenmiştir. ⁵¹		
Abbas Ali Mahremi Köçebağı	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
33. Ahmet Furuğ	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
Ahmet Furuğ, İstanbul'a geldiği ilk günlerde parti erkek yurdunda kalırken ilerleyen günlerde kendi talebiyle ve geçici olarak pansiyona çıkmış ve pansiyonun kirası da CHP tarafından ödenmiştir. ⁵²		

⁵¹ BCA., 490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.

⁵² BCA., 490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.

34.Abdüssamed Kiyumers Gülistani	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
35.Abdül’ehad Siruz Gülistan	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
36.Fetullah Şeyhülislami	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
Bu öğrenci Mart 1944 başlarında CHP İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisliğine İran’a tamamen dönmek için başvurmuştur. Söz konusu talep uygun görülerek yol masrafları da karşılanmak suretiyle kısa sürede ülkesine gitmiştir. Belgelerde gidiş sebebiyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. ⁵³		
37.Cihangir Hacıyani	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
Bu öğrenci İstanbul C.H.P. Erkek Talebe Yurdunda kalırken, Kadırga Yurdu’na nakledilmiştir. CHP İstanbul Vilayet İdare Kurulu Başkanı Konya milletvekili Fikret Silay’ın CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği 12 Haziran 1945 tarihli yazıdan anlaşıldığı üzere; Cihangir Hacıyani eğitimini tamamlamadan temelli olarak ülkesi İran’a dönmek istediğini belirtmiştir. ⁵⁴		
38.Ferruh Tahrancı	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Teknik Okul
39. Hilal Pesyani	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Yapı Usta Okulu
1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür. ⁵⁵		
40.Cebbar Hüseyinzade	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Şişli Terakki Lisesi
İlerleyen günlerde C.H.P. Erkek Talebe Yurduna yerleştirilmiştir.		
41.Cafer Muhazzeb	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Şişli Terakki Lisesi
İlerleyen günlerde C.H.P. Erkek Talebe Yurduna yerleştirilmiştir.		
42. Rıza Milani ⁵⁶	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Kabataş Lisesi

⁵³ BCA, 490, 1 00 1192 178-140 – 1944.

⁵⁴ BCA., 490 1 00 1196 190 1 123 – 1944.

⁵⁵BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁵⁶BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

43.Turhan Örfi Gencei	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Kabataş Lisesi
Kabataş Lisesi'nden C.H.P. Erkek Talebe Yurduna geçmiştir. Bu öğrencinin 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür. ⁵⁷		

Tablo-3: İranlı Kız Öğrenciler⁵⁸

Adı Soyadı	Kaldığı Yer	Okulu/Fakültesi
1. Zekiye Saduki	C.H.P. Kız Talebe Yurdu	Edebiyat Fakültesi
2. Hamide Nutki	C.H.P. Kız Talebe Yurdu	Edebiyat Fakültesi
3. Meryem Azertaş	Erenköy Lisesi yurdu	Erenköy Lisesi
4. İran Hasanlı	Erenköy Lisesi yurdu	Erenköy Lisesi

İstanbul'da çeşitli okulların yurtlarında veya pansiyonlarda kalan ve isimleri tespit edilebilen İranlı öğrenciler ve haklarındaki bazı bilgiler ise şöyledir:⁵⁹

Tablo-4: İstanbul'da Çeşitli Okulların Yurtlarında veya Pansiyonlarda Kalan ve İsimleri Tespit Edilebilen İranlı Öğrenciler

Adı Soyadı	Kaldığı Yer	Okulu/Fakültesi
1.Muhsin Akvan Leylabadi	Pansiyon	Hukuk Doktorası
İlk önce C.H.P. parti erkek yurdunda kalırken kendi isteği ile pansiyona çıkmış ve pansiyon kirası partice ödenmiştir. Pansiyon adresi; Tiyatro caddesi, Han sokak No. 33 Gedikpaşa İstanbul'dur. ⁶⁰		
2.Mustafa Sadri Tahuri	Pansiyon	Hukuk Doktorası

⁵⁷ Kabataş Lisesinden C.H.P. Erkek Talebe Yurduna geçmiştir. Bu öğrencinin 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür. Bkz. BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁵⁸ Bazı arşiv kaynaklarında İranlı üç kız öğrencinin partiye ait kız yurduna yerleştirildiği ifade edilmektedir. Bkz., BCA, 490, 1 00 1192 178-118 – 1944. Ancak ilerleyen günlerde bu öğrencilerden birinin Erenköy lisesi yurduna gönderilmesi muhtemeldir. Ayrıca bazı arşiv kaynaklarında İran'dan getirilen ve İstanbul'da okuyan kız öğrenci sayısının üç olduğu ifade edilirken, bazı belgelerde ise bu sayı dört olarak belirtilmektedir. BCA, 490 1 00 1193 183 1-132 – 1944. Ayrıca bkz., 490 1 00 1193 183 1-132 – 1944.

⁵⁹ Öğrenci listeleri hakkında bkz., BCA, 490 1 00 1193 183 1-60-71-78-79-91-113-114 – 1944.

⁶⁰BCA., 490 1 00 1192 178- 145 – 1944.

Bu öğrenci C.H.P. parti erkek yurdunda kalırken kendi isteği ile pansiyona çıkmış ve pansiyon kirası partice ödenmiştir. Pansiyon adresi; Piyer Loti Caddesi, No 58 İstanbul’dur. ⁶¹		
3.Ebulkasım Tefazzuli	Pansiyon	Hukuk Doktorası
Bu öğrenci C.H.P. parti erkek yurdunda kalırken kendi isteği ile pansiyona çıkmış ve pansiyon kirası partice ödenmiştir. Pansiyon adresi; Arnavutköy Tranvay Caddesi No 45 İstanbul’dur. ⁶²		
4. Hamit Nutki	Pansiyon	Hukuk Doktorası
Bu öğrenci ilk önce C.H.P. Erkek Talebe Yurdunda kalırken kendi isteği ile pansiyona çıkmıştır. Pansiyon kirası C.H.P. tarafından ödenmiştir. Pansiyon adresi; Tiyatro caddesi, Han sokak No. 33 Gedikpaşa İstanbul’dur. ⁶³		
5.Mehmet Hasan Lütfi Telzi	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Hukuk Doktorası
İlk önce C.H.P. parti erkek yurdunda kalırken kendi isteği ile pansiyona çıkmış ve pansiyon kirası Parti tarafından ödenmiştir.		
6. Fazullah Zülkadr	Bilinmiyor	Hukuk
7. Firuz Füyuzat	C.H.P. Erkek Talebe	Tıp

⁶¹ BCA., 490 1 00 1192 178- 145 – 1944.

⁶² BCA., 490 1 00 1192 178- 145 – 1944.

⁶³ Bkz., BCA., 490 1 00 1192 178- 145 – 1944.

Hamit Nutki; 11 Eylül 1920 senesinde Güney Azerbaycan’ın en önemli şehirlerinden olan Tebriz’de doğmuştur. Nutki; çocukluk yıllarında ailesi ile birlikte Hazar Denizi kıyısındaki Astara şehrine göçmüş ve burada eczacılık işiyle uğraşmışlardır. Ortaokul yıllarından itibaren Nutki şiir ve edebiyata yakın ilgi duymaya başlamıştır. Bir müddet sonra Astara’dan ailesi ile tekrar Tebriz’e dönen Nutki burada Firdevsi Lisesi’ni bitirmiştir. Bu dönemde Güney Azerbaycan Türklerinin büyük mücadele şairi Şehriyar ile tanışmış ve ondan Türkçe şiirler dinlemiştir. Nutki’ye Türkçe şiirleri sevdiren bir diğer kişi ise coğrafya öğretmeni Habib Sahir’dir. Hamit Nutki 1939 yılında Firdevsi Lisesi’ni bitirmiş ve Tahran Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde yüksek tahsiline başlamıştır. Buradan ise 1942 yılında mezun olmuş ve aynı yıl Hukuk doktorası yapmak amacıyla İstanbul’a gelmiştir. İstanbul’da eğitim hayatı boyunca edebiyata, şiire, Türkçeye olan ilgisi devam etmiş ve İstanbul’da bazı gazetelerde şiirleri yayınlanmıştır. İran’da Varlık Dergisi’nin kurucularından olan Cevad Heyet Hamit Nutki ile Tahran Hukuk Fakültesi yıllarından itibaren tanışmaktadır. Cevad Heyet’te o dönemde Tıp eğitimi almak üzere İstanbul’a gelmiştir. İkili İstanbul’da da arkadaşlıklarını, şiire, edebiyata dair çalışmalarını sürdürmüştür. İran’a döndükten sonra Hamit Nutki bir müddet Tahran’dan dışında çalışmak durumunda kalmışsa da 1962 yılında bu şehre tayin olmuş ve Cevad Heyet ve Hamit Nutki tekrar bir araya gelmişlerdir. Nutki 1968 yılından itibaren Sosyal İletişim Bilimleri Fakültesi’nde Türkçe dersleri vermeye başlamış ilerleyen yıllarda yükseköğretimin çeşitli birimlerinde idarecilik görevi de yapmıştır. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Tülay Kale; *İran Türklerinin Anadili Problemleri ve Hamit Nutki*; Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2004, s. 78.

	Yurdu	
8.Behman Sultanzade	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Tıp
9. Hamid Ebulfethi	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Tıp
10. İbrahim Dehkan	Pansiyon	Dr. Asistan
Bu öğrenci İstanbul'a geldiği ilk günlerde parti erkek yurdunda kalırken ilerleyen günlerde kendi talebiyle pansiyona çıkmış ve pansiyonun kirası da C.H.P. tarafından ödenmiştir. ⁶⁴		
11. Mesut Vahdet	Bilinmiyor	Tıp
12. Aziz Sadr	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Diş Tababeti
Bu öğrenci C.H.P. parti erkek yurdunda kalırken kendi isteği ile pansiyona çıkmış ve pansiyon kirası parti tarafından ödenmiştir. ⁶⁵		
13. Feridun Fehhari	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Fen
14. Celal Avar	İstiklal Lisesi yurdu	Fen
15 Mart 1944 tarihli bir belgeden anlaşıldığı üzere Celal Avar, C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Heyeti'ne başvurarak ülkesine kesin dönüş yapmak istediğini ifade etmiştir. Bu öğrenci kısa bir süre sonra da eğitimini bırakarak İran'a dönmüştür. ⁶⁶		
15. Saim Nesafet	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Fen
16. Abbas Huli Emin Muhtari	Kadırga yurdu	Fen
C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Kurulu Başkanı Konya milletvekili Fikret Sılay'ın C.H.P. Genel Sekreterliğine gönderdiği 12 Haziran 1945 tarihli yazıdan anlaşıldığı üzere Abbas Huli Emin Muhtari eğitimini tamamlamadan temelli olarak ülkesi İran'a dönmek istemiştir. ⁶⁷		
17. Mehmet Zaman	Kadırga yurdu	Fen

⁶⁴ BCA., 490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.

⁶⁵ BCA., 490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.

⁶⁶ BCA, 490, 1 00 1192 178-140 – 1944. BCA, 490, 1 00 1192 178-76 – 1944.

⁶⁷ BCA., 490 1 00 1196 190 1 123 – 1944.

Zamani		
Abbas Huli Emin Muhtari ile beraber ülkesine dönmek için müracaat etmiştir.		
18. Ahmet Ziyai	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Yüksek Mühendis Okulu
İnşaat bölümünde okumuştur. Bu yurttan misafır/geçici olarak kaldığı belgelerden anlaşılmaktadır. ⁶⁸		
19.Ebulkasım Memegani	Bilinmiyor	Yüksek Mühendis Okulu
Makine bölümünde okumuştur. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünden C.H.P. Genel Sekreterliğine gönderilen 17 Kasım 1944 tarihli bir belgede ifade edildiği ne göre; Ebulkasım Memegani 13 Eylül 1944 tarihinde temelli olarak İran’a dönmüştür. ⁶⁹		
20. Mehdi Edip Sultani	Bilinmiyor	Yüksek Mühendis Okulu
İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünden C.H.P. Genel Sekreterliğine gönderilen 17 Kasım 1944 tarihli bir belgede ifade edildiğine göre, Mehdi Edip Sultani 17. Ağustos 1944 tarihinde temelli olarak İran’a dönmüştür. İnşaat bölümünde okumuştur. ⁷⁰		
21.Gulam Rıza Cemilzade	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Yüksek Mühendis Okulu
Kars Mebusu Cevad Dursunoğlu’nun tensibi ile bir ara tıp fakültesine kaydolmuş fakat daha sonra kendi isteği ile yüksek mühendis okuluna dönmüştür. ⁷¹		
22. Ali Ekber Kazimi	Bilinmiyor	Yüksek Mühendis Okulu
Makine bölümünde okumuştur.		
23. Perviz Tahirzade	Bilinmiyor	Yüksek Mühendis Okulu
Makine bölümünde okumuştur.		
24.Ali Ekber Takipur Milani	Bilinmiyor	Yüksek Mühendis Okulu
İnşaat bölümünde okumuştur.		

⁶⁸ Bu yurttan misafır/geçici olarak kaldığı belgelerden anlaşılmaktadır. Bkz., BCA., 490 1 00 1192 178- 13 – 1944.

⁶⁹ BCA, 490 1 00 1196 192 1-79 – 1944.

⁷⁰ BCA, 490 1 00 1196 192 1-79 – 1944.

⁷¹ BCA, 490, 1 00 1192 178-104 – 1944.

25. Hüseyin Fikret Kozanlı	Bilinmiyor	Yüksek Mühendis Okulu
İnşaat bölümünde okumuştur.		
26. Celal Mir Bahai	Bilinmiyor	Yüksek Mühendis Okulu
İnşaat bölümünde okumuştur.		
27.N. Nasiman Kamberoğlu	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Yüksek Mühendis Okulu
Bu öğrencinin hangi okulda öğrenim gördüğüne dair açık bir bilgi yoktur, fakat ziraat enstitüsünde okumuş olası kuvvetle muhtemeldir ⁷² .		
28. Hüseyin Kasımlı	Bilinmiyor	Yüksek Mühendis Okulu
Mimarlık bölümünde okumuştur.		
29.Ebulfeth Nevrumend Rad	Bilinmiyor	Yüksek Mühendis Okulu
Mimarlık bölümünde okumuştur.		
30.İskender Nasirbeyli	Bilinmiyor	Yüksek Mühendis Okulu
İnşaat bölümünde okumuştur.		
31. Ahmet Ali Emin Sadri	Bilinmiyor	Yüksek Mühendis Okulu
Bu öğrenci inşaat bölümünde okumuştur. Geçici olarak Şişli Terakki Lisesi yurdunda kalan Ahmet Ali Emin Sadri, 1944 yılı ilk aylarında öğrenim hayatını yarıda bırakarak ülkesi İran'a temelli dönmüştür. ⁷³		
32.Necmettin Hacızade	Bilinmiyor	Teknik Okul
33.Murtaza Namdar	Pansiyon	İktisat
İstiklal Lisesi Yurdu'nda kalırken kendi isteği ile ve giderlerini kendisi karşılayarak pansiyona çıkmıştır.		
34.İbrahim Caferi	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	İktisat
35.Huşenk Pezeşk Niya	Pansiyon	Güzel Sanatlar Akademisi
Bu öğrenci İran'da eğitimini tamamlayarak Türkiye'ye geldiğinden İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'ne kaydı yapılmış, C.H.P. Erkek Talebe Yurdunda		

⁷² BCA, 490, 1 00 1192 178-13 – 1944.

⁷³ BCA 490 1 00 1196 192 1-85 – 1944. Ayrıca; Bkz., BCA, 490, 1 00 1192 178-140 – 1944.

kalmak istemediğini bildirmesi üzerine kendisine pansiyon kiralanmış ve her ay 100 lira yardım almasına ve eğitim araç gereçlerinin parti tarafından alınmasına karar verilmiştir. ⁷⁴		
36.Samim Bahçeban	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Kabataş Lisesi
37.Hüsrev Hirbut	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Kabataş Lisesi
Bu öğrencinin 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür. ⁷⁵		
38.Perviz Safiniye	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Kabataş Lisesi
Bu öğrencinin 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür. ⁷⁶		
39. İreç Muazzi	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Kabataş Lisesi
Bu öğrencinin 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür. ⁷⁷		
40.Daryuş Kupal	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Kabataş Lisesi
Bu öğrencinin 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür. ⁷⁸		
41.Behrüz Terbiyet	Kabataş Lisesi pansiyonu	Kabataş Lisesi
15 Mart 1944 tarihli bir belgeden anlaşıldığı üzere Behrüz Terbiyet söz konusu dönemde ülkesine temelli dönüş yapmak için C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisi ve Denizli Mebusu Dr. Behçet Uz’a başvurmuştur. Ancak bu öğrencinin 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görüldüğü C.H.P. Genel Sekreterliğince ifade edildiğinden eğitimine Türkiye’de devam ettiği anlaşılmaktadır. ⁷⁹		
42.Hasan Ali Kazımi	Kabataş Lisesi	Kabataş Lisesi

⁷⁴ BCA; 490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.

⁷⁵ BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁷⁶BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁷⁷BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁷⁸BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁷⁹ BCA, 490, 1 00 1192 178-140 – 1944. ve BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

	pansiyonu	
Bu öğrencinin 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür. ⁸⁰		
43. Sirius Kupal	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Kabataş Lisesi
Bu öğrencinin 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür. ⁸¹		
44. Yusuf Ehraplu	Şişli Terakki Lisesi yurdu	İstiklal Lisesi
İlerleyen zamanlarda C.H.P. Erkek Talebe Yurduna yerleştirilmiştir. C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisi Denizli Mebusu Dr. Behçet Uz imzasıyla C.H.P. Genel Sekreterliğine gönderilen 20 Haziran 1944 tarihli bir yazıdan anlaşıldığına göre; İranlı öğrenci Yusuf Ehraplu rahatsızlandığından dolayı İstanbul İstiklal Lisesi revirine yatırılmıştır. 8 Haziran 1944 tarihinde C.H.P. Erkek Talebe Yurdu tabibi Dr. Tevfik Ayışık'ın hastayı muayenesi neticesinde; söz konusu öğrencinin malarya (sıtma) hastalığına yakalandığı, bu hastalık nedeniyle kansız kaldığı ve "kulunc kilyevi" nöbetleri geçirmeye başladığı anlaşılmış ve en sonunda ruh hali de bir hayli bozulan öğrencinin eğitimine devam etme imkânının kalmadığı ifade edilmiştir. Sıtma hastalığına yakalanan ve bu yüzden zayıf ve kansız düşen Yusuf Ehraplu'nun memleketi İran'da iken ruhsal bir rahatsızlığa yakalandığı arkadaşları tarafından da bildirilmiştir. Doktor raporunda da ifade edildiği gibi ciddi sıkıntıları olan bu öğrencinin memleketine temelli olarak gönderilmesi için çalışmalara hızlı bir şekilde başlanmıştır. ⁸²		
45.Cevad Dilmağhanian	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Şişli Terakki Lisesi
46. Tuğrul Azer	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Şişli Terakki Lisesi
Bu öğrenci 1944 yılı yaz tatilinde ülkesine gitmediğinden yılsonu tatili boyunca parti erkek yurdunda kalması uygun görülmüştür. Fakat 26 Temmuz 1944 tarihli C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisi Fikret Silay imzasıyla parti genel sekreterliğine gönderilen bir yazıda belirtildiğine göre; Tuğrul Azer, Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalmasına karar verilmiştir. ⁸³		
47. Murteza Moğaze	Şişli Terakki Lisesi	Şişli Terakki Lisesi

⁸⁰BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁸¹BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁸² Doktor raporu için bkz., BCA, 490, 1 00 1192 178-14 – 1944. BCA, 490, 1 00 1192 178-11-13–1944.

⁸³ Yazı için bkz., BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

	yurdu	
<p>Bu öğrenci 1944 yılı yaz tatilinde ülkesine gitmediğinden yılsonu tatili boyunca parti erkek yurdunda kalması uygun görülmüştür. Fakat 26 Temmuz 1944 tarihli C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisi Fikret Sılay imzasıyla parti genel sekreterliğine gönderilen bir yazıda belirtildiğine göre; Murteza Moğaze’nin Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması kararlaştırılmıştır.⁸⁴</p>		
48. Habib Kuzekani	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Şişli Terakki Lisesi
<p>Bazı belgelerde ismi Habil Kuzekanani olarak da geçmektedir. İlk önce İstiklal Lisesi’ne kaydolmuş fakat daha sonra Şişli Terakki Lisesi’ne geçiş yapmıştır. Bu öğrencinin 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür.⁸⁵</p>		
49. Firuz Hasanzade	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Şişli Terakki Lisesi
<p>İlk önce İstiklal Lisesi’ne kaydolmuş fakat daha sonra Şişli Terakki Lisesi’ne geçiş yapmıştır. 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür.⁸⁶</p>		
50. Rıza Rehberi	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Şişli Terakki Lisesi
<p>İlerleyen günlerde C.H.P. Erkek Talebe Yurduna yerleştirilmiştir.</p>		
51. Ferid Ahundzade	Şişli Terakki Lisesi yurdu	Şişli Terakki Lisesi
<p>İlk önce İstiklal Lisesi’ne kaydolmuş fakat daha sonra Şişli Terakki Lisesi’ne geçiş yapmıştır. 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür.⁸⁷</p>		
52. Veliyullah Sacidi	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Boğaziçi Lisesi
<p>Bu öğrencinin Şişli Terakki Lisesi’ne kaydolması işlemleri tamamlanana kadar C.H.P. erkek öğrenci yurdunda misafir olarak kalmasına müsaade edilmiştir. Fakat söz konusu lise yerine Boğaziçi Lisesi’ne kaydedilmesi üzerine bu lisenin yurduna taşınmıştır. 1944 yılı yaz tatili boyunca Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür.⁸⁸</p>		

⁸⁴BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁸⁵BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁸⁶BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁸⁷BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

⁸⁸BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

53. Fettah Alevi	C.H.P. Erkek Talebe Yurdu	Boğaziçi Lisesi
Bu öğrencinin Şişli Terakki Lisesi'ne kaydolması işlemleri sürüncüye kadar C.H.P. erkek öğrenci yurdunda misafir olarak kalmasına müsaade edilmiştir. Fakat söz konusu lise yerine Boğaziçi Lisesi'ne kaydedilmesi üzerine bu lisenin yurduna taşınmıştır. 1944 yılı yaz tatili boyunca ise Haydarpaşa Lisesi pansiyonunda kalması uygun görülmüştür. ⁸⁹		
54.Hüsrev Areste	Bilinmiyor	Bilinmiyor
55.Hüseyin Serdarzade	Bilinmiyor	Bilinmiyor
56. Meryem Azertaş	Bilinmiyor	Bilinmiyor
57.Ferruh Vahit	Kadırga Yurdu	İktisat
Abbas Huli Emin Muhtari ve Mehmet Zaman Zamani ile birlikte ülkesi İran'a kesin dönüş yapmak için başvurmuştur.		
58. Zülfikar Alioğlu	Pansiyon	Dr. Asistan
Bu öğrenci İstanbul'a geldiği ilk günlerde parti erkek yurdunda kalırken ilerleyen günlerde kendi talebiyle ve geçici olarak pansiyona çıkmış ve pansiyonun kirası da C.H.P. tarafından ödenmiştir. ⁹⁰		
59. Feridun Feriver	Bilinmiyor	Bilinmiyor
60.Kasım Tefazzuliye	Pansiyon	Bilinmiyor
61. Hüseyin Aydın	Bilinmiyor	Bilinmiyor
62.Hasan Lütfi Tebrizi	Pansiyon	Bilinmiyor
C.H.P. parti erkek yurdunda barınırken kendi isteği ile pansiyona çıkmıştır.		
63.Anuşirevan Vekili	Kadırga Talebe Yurdu	Bilinmiyor
64.İbrahim Harir Foruş	Kadırga Talebe Yurdu	Fen Fakültesi
C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Kurulu Başkını Konya milletvekili Fikret Sılay'ın C.H.P. Genel sekreterliğine gönderdiği 12 Haziran 1945 tarihli yazıdan anlaşıldığı üzere Abbas Huli Emin Muhtari eğitimini tamamlamadan temelli olarak ülkesi İran'a dönmek isteğini belirtmiştir. ⁹¹		
65. Seccad Sacidi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
66.Tamara Kengerlu	Ankara	İsmet Paşa Kız Enstitüsü

⁸⁹BCA., 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.⁹⁰ BCA., 490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.⁹¹ BCA., 490 1 00 1196 190 1 123 – 1944.

67.Mehmet Kermancı	Ankara	Erkek Sanat Enstitüsü
68.Becmettin Hacızade	Ankara	Erkek Sanat Enstitüsü
69.Nazım Nesimen	İstanbul’dan Ankara’ya nakledilmiştir.	
70. Ferzane Sahihi	Kısa süre içinde İran’a geri dönmüştür.	
Şeyhülislami, Ali Süheyli, Süheyli Tefrişi ve Ferzane Sahihi Mart 1944 başlarında C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisliğine İran’a tamamen dönmek için başvurmuştur. Bu talep uygun görülerek yol masrafları da karşılanmak suretiyle kısa sürede ülkesine gitmiştir. Belgelerde gidiş sebebiyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. ⁹²		
71.Huşenk Teceddüd	Kısa süre içinde İran’a geri dönmüştür.	
Mart 1944 başlarında C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisliğine İran’a tamamen dönmek için başvurmuştur. 1944 yılı içerisinde ülkesine dönmüştür. ⁹³		
72.Mehmet Rıza Mutemedi	Kısa süre içinde İran’a geri dönmüştür.	
Huşenk Teceddüd ile aynı dönemde aynı şartlarda ülkesine dönmüştür. ⁹⁴		
73.İbrahim Haydari	C.H.P.Erkek Talebe Yurdu	Bilinmiyor
Mart 1944 tarihinde ülkesine dönmek için C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisliğine başvurmuştur. Aynı yıl içinde İran’a gitmiştir. ⁹⁵		
74. Fazlullah Zülkadre	Kısa süre içinde İran’a geri dönmüştür.	
75. Gulam Ali Süheyli		
Kısa süre içinde İran’a geri dönmüştür.Mutemedi ve Teceddüd ile aynı dönemde ve şartlarda ülkesine dönmüştür. ⁹⁶		
76. Süheyli Tefrişi	Kısa süre içinde İran’a geri dönmüştür. Mutemedi, Teceddüd ve Süheyli ile aynı dönemde aynı şartlarda ülkesine dönmüştür. ⁹⁷	

⁹² BCA, 490, 1 00 1192 178-140 – 1944.

⁹³ Mart 1944 başlarında C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisliğine İran’a tamamen dönmek için başvurmuştur. 1944 yılı içerisinde ülkesine dönmüştür. Bkz., BCA, 490, 1 00 1192 178-140 – 1944.

⁹⁴ BCA, 490, 1 00 1192 178-140 – 1944.

⁹⁵ BCA, 490, 1 00 1192 178-140 – 1944.

⁹⁶ BCA, 490, 1 00 1192 178-140 – 1944.

⁹⁷ BCA, 490, 1 00 1192 178-140 – 1944.

77. Perviz Amioğlu	Kabataş Lisesi pansiyonu	
15 Mart 1944 tarihli bir belgeden anlaşıldığı üzere Perviz Amioğlu, C.H.P. İstanbul Vilayet İdare Heyeti'ne başvurarak ülkesine kesin dönüş yapmak istediğini ifade etmiştir. Daha sonraki dönemlere dair belgelerde söz konusu öğrenciye dair bir bilgiye rastlanılmadığından ülkesine dönüş yapması kuvvetle muhtemeldir. ⁹⁸		

İranlı Öğrencilerle İlgili Bazı Sorunlar

Arşiv belgelerinden elde edilen verilerde İranlı öğrencilerle ilgili çeşitli sorunların ortaya çıktığını görmek de mümkündür. Bunlar arasında özellikle öğrencilerin maddi sıkıntılarına oldukça sık rastlanılmaktadır.

Türkiye'de eğitim görececek öğrenciler ve bu öğrencilere verilecek bursun içeriği Tahran'da iki ülke yetkilileri tarafından kararlaştırılmıştır. Dahası Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliği söz konusu İranlı öğrenciler arasında bulunan ve gerçekten yardıma muhtaç olan yirmi üç kişiye (bazı belgelerde 20 kişi olduğu da belirtilmektedir) birer belge vermiş ve bu öğrencilerin her türlü ihtiyacının Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanacağı ifade edilmiştir. Söz konusu listede yer alan öğrencilerden on ikisi, 10 Mart 1944 tarihinde C.H.P. Genel Sekreterliği'ne, Kars Mebusu Cevad Dursunoğlu'na bir mektup yazmışlardır. Bu mektupta, partinin İranlı öğrencilerin tümüne yaptığı aylık 10 liralık yardımın, hali vakti yerinde olan ve ailelerince Türkiye'ye para gönderilebilen öğrenciler için belki yeterli olabileceği; fakat söz konusu yirmi üç kişi için bu yardımın az olduğu vurgulanmış ve daha fazla maddi destek talep edilmiştir.⁹⁹ On yedi İranlı öğrencinin imzasıyla yazılan benzer bir başka mektup da 6 Haziran 1944 tarihinde C.H.P. Genel Sekreteri Memduh Şevket Esenal'a yazılmış ve daha fazla maddi destek istenmiştir. Ancak ilerleyen günlerde İran'dan gelen öğrencilerin neredeyse tamamı yardıma muhtaç olduklarını belirterek C.H.P.'nin kendilerine destek vermesini talep etmişlerdir. Bu gelişmeler üzerine C.H.P. Genel Sekreterliği Hariciye Vekili Hasan Saka'ya 16 Aralık 1944 tarihli bir yazı göndermiştir. Bu yazıda Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkede misafir olarak bulunan İranlı öğrencilerin mümkün mertebe her ihtiyacını temin etmeye çalıştığı; bu öğrencilerin hem İran için faydalı birer kişi hem de ileride Türkiye'ye dost olarak kalmalarını sağlamak için elden gelen her fedakârlığın yapıldığı belirtilmiş; ancak bu gibi taleplerin bir taraftan bu işlere tahsis edilen bütçeyi zorlarken diğer taraftan da İranlı öğrencilerin yeni isteklerini beraberinde getirdiği

⁹⁸ BCA, 490, 1 00 1192 178-140 – 1944.

⁹⁹ BCA, 490, 1 00 1192 178 – 1944.

vurgulanmıştır.¹⁰⁰ Bu nedenle, Türkiye’de öğrenim gören ve aşağıda isimleri belirtilen öğrencilerin İran’daki maddi durumlarının Tahran Büyükelçiliği tarafından araştırılması ve neticenin bildirilmesi istenmiştir:

Tablo-5: Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliği Tarafından Bildirilen Yardıma Muhtaç Öğrenci Listesi¹⁰¹

1. Turhan Örfi Gencei
2. Nazım Nesimen Kamberzade
3. Semin Bahçevan
4. Hüsyin Nashedi Tahrani
5. Hilal Pesyani
6. Cebbar Hüseyinzade
7. Cafer Mühezzebi
8. Mecit Ferehveş
9. Gulam Rıza Cemilzade
10. Feridun Feriver
11. Mehmet Ali Nuraniyan
12. Hüseyin Settarzade Tütüncü
13. Ahmet Enzabi
14. Muhsin Leylabadi
15. Hidayet Hakani
16. Abbas Ali Mahremi Köçebağı
17. Hamit Nutki
18. Hamide Nutki
19. Rıza Milani
20. Yusuf Ehraplu
21. İskender Nasırbeyli
22. Hasan Lütü Tebrizli (Gitti)
23. Büyük Billuri

¹⁰⁰ BCA, 490 1 00 1193 182 1 118 – 1944.

¹⁰¹ BCA, 490 1 00 1193 182 1 117 – 1944.

Yukarıdaki tabloda belirtilen ve henüz İran'dan hareket etmeden maddi durumu kötü olduğu tespit edilen öğrenci listesine Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliği tarafından yapılan inceleme sonrasında aşağıdaki tabloda belirtilen öğrencilerin de eklenmesi yönünde görüş bildirilmiştir.

Tablo-6: Sonradan Yardım Listesine İlave Edilenler

1. Mustafa Sadri Tahuri
2. Veliyullah Sacidi
3. Fettah Alevi
4. Ali Ekber Emini
5. Murtaza Nizamettin
6. Bahaeddin Safavi
7. İbrahim Halil Tevfik
8. Hayrullah Acori
9. Kiyumers Berziger
10. Cevad Dilmeganiyan
11. Mecdettin Hacızade
12. Huşenk Pezeşk Niya
13. Orhan Sadıki
14. Zekiye Sadıki
15. Daryuş Kupal (Gitti)
16. Sirius Kupal
17.Mehmet Kermancı
18. Tamara Kengerlu

Hali vakti yerinde olan İranlı öğrencilerin dahi maddi destek talebinde bulunmalarının nedenleri arasında o dönemde İran'dan Türkiye'ye sterlin cinsinden para gönderilememesinin de etkili olduğu görülmektedir.¹⁰² Bu sorunu Ankara'daki İran Büyükelçiliği memurlarından Dr. İsfehani de C.H.P. yönetimine ilemiştir. Ancak duruma dair Maliye Vekâleti'nden görevliler Kambiyo Umum Müdürlüğü ile irtibata geçmiş ise de o dönemde İran'ın sterlin bloğuna dâhil olmaması nedeniyle problem çözülememiştir. Bunun üzerine

¹⁰² BCA, 490 1 00 1193 182 1 116 – 1944.

Türkiye’deki öğrencilere Tahran Büyükelçiliği vasıtasıyla para gönderilmesi için girişimlerde bulunulması C.H.P. Genel Sekreterliği’nce talep edilmiştir.

İranlı öğrencilerin bahsi geçen maddi destek taleplerine dair Türk yetkililer bütçedeki maddi sıkıntıya rağmen kayıtsız kalmamışlardır. C.H.P. Genel Sekreterliğinden İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisi Fikret Sılay’a gönderilen 17 Haziran 1944 tarihli bir yazıdan anlaşıldığına göre, fakir İranlı öğrencilere yurt ücretleri ve ayda 10 liralık harçlığın dışında elbise, ayakkabı ve bunun gibi giderleri için her bir öğrenciye senelik 300 lira verilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin hastalık, memleketlerine dönmek gibi beklenmeyen giderleri için 10 bin liralık bir bütçenin de ayrılması kararlaştırılmıştır.¹⁰³ Böylece muhtaç durumda olan öğrencilerin kitap, kırtasiye okul ihtiyaçları karşılandığı gibi kıyafet yardımı da yapılmıştır.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti ile İran Devleti arasında 1936 yılında eğitim ve kültür alanında karşılıklı işbirliğinin artırılması amacıyla bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma maddeleri arasında tüm eğitim ve barınma masrafları karşılanmak üzere İran’dan Türkiye’ye öğrencilerin getirilmesi konusu da bulunmaktadır. Ancak söz konusu anlaşma maddesi, İran tarafının gerekli hukukî adımları atmakta gecikmesi nedeniyle uzunca süre yürürlüğe girememiştir. Nihayet İkinci Dünya Savaşı yıllarında iki ülke arasındaki iyi ilişkilere bağlı olarak ve dönemin bu adımı atmaya elverişli siyasî atmosferi sayesinde İranlı öğrencilerin Türkiye’ye getirilmesi için harekete geçilmiş; Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliği’nin girişimleri ile 1943, 1944 ve 1945 yıllarında yaklaşık yüz yirmi öğrenci, peyderpey Türkiye’ye getirilmiştir. Söz konusu öğrencilerin büyük bir çoğunluğu İstanbul’daki fakülte, yüksekokul ve liselere yerleştirilmiştir. İranlı öğrenciler arasında tespit edildiğine göre, dört adet kız öğrenci de bulunmaktadır. Bunlardan bazısı Ankara’da İsmet Paşa Kız Enstitüsü’ne kaydedilmiştir. İranlı öğrencilerden İstanbul’da okuyanların önemli bir kısmı Cumhuriyet Halk Partisi Erkek Talebe Yurdunda kalırken, kimi lise öğrencileri de Kabataş Lisesi gibi devam ettikleri liselerin yurtlarında barınmıştır. Bazı fakülte öğrencileri ile yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin ise pansiyonlarda barınmalarına müsaade edilmiş ve bunların giderleri de Cumhuriyet Halk Partisi bütçesinden karşılanmıştır. Ayrıca İranlı öğrencilerin yaz tatillerinde ülkelerine gitmeleri için bilet paraları da ödenmiş; yaz tatilinde İran’a gitmeyen/gidemeyen öğrencilerin de partinin yurtlarında ücretsiz kalması sağlanmıştır.

İranlı öğrencilerin önemli bir kısmı derslerinde başarılı olup sınıflarını geçmiş ve mezun olmuşlardır. Fakat bazıları da gerek akademik başarısızlık, gerek maddi nedenlerle ve gerekse sağlık sorunları sebebiyle Türkiye’deki eğitimlerini

¹⁰³ BCA, 490, 1 00 1192 178-18 – 1944.

yarıda bırakarak İran'a geri dönmüşlerdir. Ülkelerine dönen öğrencilerin yerine çok sayıda İranlı öğrenci Türkiye'de eğitim görmek için Tahran Büyükelçiliği'ne müracaat etmiş; burada yapılan değerlendirmeler sonucu yeni öğrenciler tespit edilerek Türkiye'ye gönderilmiştir. İranlı öğrencilerle yakından ilgilenen Türkiye Cumhuriyeti'nin yetkili birimlerinin kimi zaman onların disiplinsiz davranışlarından ve akademik başarılarının düşük olmasından şikâyet ettikleri konuya dair okunan arşiv belgelerine yansımış ve bu öğrenciler ile arzu edilen hedefe ulaşılmasının zor olduğu da belirtilmiştir.

Dönemin C.H.P. Zonguldak Mebusu H. Türkmen'in ifadesine göre; İranlı öğrencilerin Türkiye'de okutulmasının siyasî bir amacı bulunmaktadır. Bu nedenle İran'dan gelen öğrencilerin derslerinde başarılı olarak mezun olmaları ve ülkelerine gittiklerinde Türkiye Cumhuriyeti'ne dost olarak devletlerinin çeşitli birimlerinde görev yapmaları istenmektedir. Ayrıca Türkiye'ye gelen öğrencilerin içinde önemli sayıda İran Türk'ü olması bu ülkedeki soydaşlarla olan kültürel bağları güçlendirme çabası olarak da değerlendirilebilir. Bunun dışında söz konusu dönemin İkinci Dünya Savaşı yılları olması ve 1941 yılında Sovyet Rusya ve İngiltere'nin İran'ı işgali, Türkiye'yi bu bölgeden benzer bir tehlikeyle karşı kalma endişesine ve tedbir amaçlı bazı adımlar atmaya sevk etmiş olabilir. Bu bakımdan söz konusu öğrencilerin Türkiye'ye getirilmesi de dâhil çeşitli şekillerde İran Türkleri ile ilişkileri geliştirmek amaçlanmış olabilir. Türkiye Cumhuriyeti İranlı öğrencilerle ilgili belirtilen hedeflere ne kadar ulaşmıştır? Bu soruyla ilgili olarak İranlı öğrencilerin sonraki yıllardaki faaliyetleriyle ilgili elimizde yeterli bilgi olmadığından kesin bir hüküm belirtmek mümkün değildir. Ancak tıp eğitimini İstanbul'da yapan ve daha sonra ünlü bir tıp doktoru olan Cevad Hey'et ve Hukuk doktorasını İstanbul'da tamamlayıp sonrasında kendi mesleğinde oldukça başarılı olan Hamit Nutki'nin durumu hakkında elimizde oldukça önemli bilgiler mevcuttur. Her ikisi de İran'da Türkoloji alanında, Türk dili ve kültürü alanında dünyaca tanınan çalışmalar yapmış, Varlık Dergisi'nin yayınında emek sarf etmiş ve Türkiye ile İran Türkleri arasındaki ilişkilerin gelişmesine büyük katkı sağlamışlardır. Bu iki örnek yıllar önce Türkiye'ye getirilen İranlı öğrencilere dair hedeflerin kısmen de olsa başarıya ulaştığı şeklinde değerlendirilebilir.

Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı yıllarında, İran'dan, Suriye'den, Türkistan'dan, Balkanlar'dan, Ege Adaları'ndan kısaca Anadolu dışındaki pek çok coğrafyada yaşayan Türkler'den, C.H.P. bütçesinden okutulmak üzere Türkiye'ye öğrenci getirilmiş ve İran özelinde yukarıda anlatıldığı gibi bölge Türkleri ile bu yollarla kültürel ve siyasî ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası bu faaliyetlerin giderek zayıfladığı ve bazı istisnai başarıların dışında sistemli bir sonuca ulaşamadığı sonucuna varılmıştır.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

- 490 1 00 1192 177- 1936.
030 10 261 761 19 – 1937.
030 10 261 761 19 – 4 – 1937.
030 10 261 761 19 -1-2 – 1937.
490 1 00 1192 177 – 1942.
490 1 00 1192 -79 – 1942.
490 1 00 1192 177-78 -1942.
490 1 00 1192 177-50 – 1942.
490 1 00 1192 177-69 – 1943.
490 1 00 1192 177-54 – 1943.
490 1 00 1192 177-45 – 1943.
490 1 00 1192 177-45 – 1943.
490 1 00 1192 177-35 – 1943.
490 1 00 1192 177-22 – 1943.
490 1 00 1192 177-79 – 1943.
490 1 00 1192 177-134 – 1944.
490 1 00 1192 177-133 – 1943.
490 1 00 1192 177-133 – 1943.
490 1 00 1192 177-82 – 1944.
490 1 00 1192 177-21 – 1943.
490 1 00 1192 178-99 – 1943.
490 1 00 1192 178-118 – 1943.
490 1 00 1192 178-95-96 – 1943.
490 1 00 1192 178-69 – 1944.
490 1 00 1192 178-98 – 1944.
490 100 1193 183 1-91 – 1944.
490 1 00 1192 178-45 – 1944.
490 1 00 1192 178-99 – 1944.
490 1 00 1193 183 1- 66-67 – 1944.
490 1 00 1193 183-78-79 – 1944.

- 490 100 1193 183 1-69-71 – 1944.
490 1 00 1192 178-17 – 1944.
490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.
490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.
490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.
490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.
490 1 00 1192 178-140 – 1944.
490 1 00 1196 190 1 123 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1192 178-118 – 1944.
490 1 00 1193 183 1-132 – 1944.
490 1 00 1193 183 1-132 – 1944.
490 1 00 1193 183 1-60-71-78-79-91-113-114 – 1944.
490 1 00 1192 178- 145 – 1944.
490 1 00 1192 178- 145 – 1944.
490 1 00 1192 178- 145 – 1944.
490 1 00 1192 178- 145 – 1944.
490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.
490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.
490 1 00 1192 178-140 – 1944.
490 1 00 1192 178-76 – 1944.
490 1 00 1196 190 1 123 – 1944.
490 1 00 1192 178- 13 – 1944.
490 1 00 1196 192 1-79 – 1944.
490 1 00 1196 192 1-79 – 1944.
490 1 00 1192 178-104 – 1944.
490 1 00 1192 178-13 – 1944.
490 1 00 1196 192 1-85 – 1944.
490, 1 00 1192 178-140 – 1944.
490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.

- 490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490, 1 00 1192 178-140 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1192 178-14 – 1944.
490 1 00 1192 178-11-13– 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1193 182 1-69-70 – 1944.
490 1 00 1196 190 1 116 – 1944.
490 1 00 1196 190 1 123 – 1944.
490 1 00 1192 178-140 – 1944.
490 1 00 1192 178-140 – 1944.
490 1 00 1192 178-140 – 1944.
490 1 00 1192 178-140 – 1944.
490 1 00 1192 178-140 – 1944.
490 1 00 1192 178-140 – 1944.
490 1 00 1192 178-140 – 1944.
490 1 00 1192 178 – 1944.
490 1 00 1193 182 1 118 – 1944.
490 1 00 1193 182 1 117 – 1944.
490 1 00 1193 182 1 116 – 1944.

Kitaplar ve Makaleler

- ALİŐIK Gülşen Seyhan (2015) Prof. Dr. Cevad Heyet (23 Mayıs 1925 Tebriz - 12 Ağustos 2014 Bakü), *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1I, Sayı 1, Bahar, İstanbul.
- BAŞKAYA Muzaffer (2018) Atatürk'ün Genç Diplomatı ve Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ndeki İlk Daimî Temsilcisi: Cemal Hüsnü Taray'ın Hayatı Ve Diplomatik Faaliyetleri, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 11, Sayı XXXIV, Haziran.
- BEKKİ Selahaddin (2001) Doktor Cevad Hey'ed 75 Yaşında, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 16, Erzurum.
- CİN Barış (2007) *Türkiye – İran Siyasi İlişkileri (1923-1938)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- ÇETİNSAYA Gökhan (2000) Milli Mücadeleden Cumhuriyete Türk İran İlişkileri 1919-1925, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XVI, Ankara.
- DERİNGİL Selim (2009) *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- MEMMEDLİ Pervane (2017) İran Türklerinin Manevi Varlığını “Varlık”ında Yaşatan Cevad Heyet, *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: I, Sayı: 2, Yıl: Temmuz-Aralık.
- METİN Barış (2012) Türk İran İlişkilerinde Güney Azerbaycan Meselesi (1918-1938) *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 16, Sayı 2, Ankara.
- SARAY Mehmet (1999) *Türk- İran İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- SOYSAL İsmail (2000) *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları 1920- 1945*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- KALE Tülay (2004) *İran Türklerinin Anadili Problemleri ve Hamit Nutki*; Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

Gazeteler

- İranlı Talebe Şerefine Çay (1944) *Cumhuriyet*, 31 Ocak.
- Üniversite Türkçe Kursları (1944) *Cumhuriyet*, 4 Şubat.